

Între două stagioni

S-au rostit în ultima vreme în presă, în cercuri mai largi sau mai restrânse, în dezbateri mai mult sau mai puțin organizate, multe lucruri aspre — poate și drepte — despre stagiunea trecută.

Toate bune. Totuși e ciudat că în plină preocupare sociologică a fenomenului teatru, când problema public se pune ca una din cele mai critice (și asta pe plan mondial), când aiurea se încearcă toate soiurile de noutăți dintre cele mai năstrușnice pentru captarea spectatorilor, stagiunea aceasta — nu ne-a venit să credem, dar am constatat-o pe baza unor cifre (ba și pe viu adesea, în sondajele noastre făcute de-a lungul anului în cele mai variate straturi și nivele profesionale și intelectuale), stagiunea aceasta deci s-a demonstrat la noi ca una care s-a bucurat ca niciodată de interesul și de adeziunea spectatorilor. Firește, nu luăm publicul drept un criteriu absolut în aprecierea favorabilă a anului teatral. Dar nu putem să nu ținem seama că alături de această marcată adeziune a publicului, factorii răspunzători ai mișcării și dezvoltării artei noastre teatrale au demonstrat în acest an, tocmai prin aparenta lor abatere de la ambiții șocante, un simț constructiv de pondere, de echilibru, de înțelegere a momentului nostru politic, social, cultural, declanșând o dinamică funcțională a teatrului în raport cu cerințele prezentului. Și în fapt, tot ce s-a petrecut marcant în această stagiune s-a resimțit de pătrunderea unui spirit responsabil, de partinitate și maturitate politică, stimulate de majorele evenimente politice, etice și culturale pe care le-am trăit și pe care le-au consemnat și direcționat documentele de partid din vara și toamna anului trecut, și de perspectiva crucialului moment care a fost recenta Conferință Națională a Partidului.

În această perspectivă apare astăzi oarecum explicabil (ceea ce cronică zilei observa cu pripită uimire) că repertoriul fostei stagioni, în departamentul dramei originale, a fost deosebit de pauper: o piesă de Aurel Baranga, o piesă de Ion Omescu, alta de Dan Tărchilă, una tirzie a lui Al. Mirodan și alte câteva lucrări semnate de dramaturgi proaspăt apăruiți pe afiș — Eugenia Busuiocanu, Tudor Negoită, Nelu Ionescu, Angela Bocancea. Problemele puse de realitățile imediate, necesitatea reacției la diversitatea aspectelor vieții sociale și la profunzimea proceselor de conștiință, pe care aceste realități le germinează în acest moment al eforturilor unanime depuse pentru construirea societății noastre socialiste multilateral dezvoltate, nu puteau — mai ales așa cum au fost înfățișate în documentele de partid — să facă obiectul unor

inspirații spontane și nici de conjunctură. Ele pretindeau un răgaz de gestație, de organizare artistică bine cumpănită. Inițiativa repunerii în circulație a unor piese verificate mai demult, fără convingerea în valoarea lor actuală, ci doar însoțită de un soi de resemnare în fața necesității de a juca „piese românești“, a determinat și condițiile precare ale valorificării lor. Cu excepția *Ziariștilor* lui Mirodan la Teatrul „Bulandra“, montări ca *Surorile Boga* la Teatrul Național sau *Secunda 58* la Giulești, au fost mult mai puțin expresive ca versiunile principeș, desigur și din cauza neîncrederii în virtuțile textului.

În aceeași sferă a atitudinii de circumstanță am situat și lucrările noi, neutre, afuncționale în raport cu imperativele momentului, amorse din punct de vedere artistic sau întârziate ca preocupări ideologice, cu care o seamă de scene au tras oblonul stagiunii.

Ținând seama de cerințele culturii teatrale și ale eficienței ei formative, contextul general al repertoriului intenționat, și în parte realizat, a fost judicios structurat, și de natură — în ciuda unui ritm dislocat —, să ofere în București, dar mai ales în unele teatre din țară, prilejul unor reale satisfacții scenice. *Scrisoarea pierdută*, în montarea lui Liviu Ciulei, la Teatrul „Bulandra“, poate fi socotită un prag nou trecut în considerarea dramaturgiei lui Caragiale; *...Escu*, în versiunea lui Cernescu la Giulești; *Gaițele*, revăzută la „Nottara“ de George Rafael, la Iași de Dan Nasta, la Turda de Aureliu Manea; *Jocul de-a vacanța*, în regia lui Berechet, *Jocul ielelor*, pe scena maghiară de la Tg. Mureș, în regia lui Emil Mandric, au descoperit valențe neprevăzute în opere clasice asupra cărora se așezase parcă un tipar îndelibil. Pe aceleași coordonate de seriozitate și originalitate în prospectare s-au arătat o seamă de puneri în scenă ale dramaturgiei universale, clasice și moderne. *Măsură pentru măsură*, spectacol foarte discutat (ceea ce vorbește de la sine despre personalitatea acestei montări) a continuat șirul lecturilor noi shakespearene cu deosebită apăsare pe laturile politic revelatoare ale textului (regia Dinu Cernescu); de două ori Brecht: la Iași, în transpunerea „ortodoxă“ a regizorului-oaspete Hannes Fischer, *Sfânta Ioana a Abatoarelor*, și la București, la Teatrul de Comedie, sub experimentata baghetă brechtiană a lui Lucian Giurchescu, *Mutter Courage*.

Chiar în această mică enumerare reținem ca centre nervoase ale stagiunii, montările de teatru politic care au stăpinit și au propulsat climatul acestui an mai evident decât altădată. În această ordine de idei, ni se pare semnificativ că *Interesul general* al lui Aurel Baranga, care se integrează prin direcțiile lui de atac în această sferă, a concentrat atenția unui număr însemnat de teatre, înafara Teatrului de Comedie, unde a fost montat chiar de autor; că *Procurorul* lui Dजारov a constituit un moment de vîrf al stagiunii prin spectacolul adus de echipa din Tg. Mureș, în regia lui Alexa Vissarion; că Teatrul „Ion Vădulescu“, în general orientat pe montări de divertisment facil, a cunoscut cu montajul Olimpiei Arghir, *Cinzecele fantoșei*, o redimensionare salutară pentru condiția artistică a interpreților, dar și pentru remodelarea gustului publicului său; înfirșit, că *Vicarul* lui Rolf Hochhuth, deși cu întârziere adus la rampă, a demonstrat forța lui de șoc și impactul reflexiv, prin spectacolul de sobră și vibrantă comunicare al lui Radu Penculescu. Am mai putea așeza în același capitol de preocupări și soluții politice aduse descifrării textului clasic, *Antigona*, în montarea lui Ion Cojar, pe scena Teatrului Mic.

Nu putem uita că în această stagiune, în climatul de efervescentă civică instaurat în viața publică, s-a încheșat cu perspectivă unei instituționalizări, formula recitalului poetic, a teatrului de poezie. Răspîndită pe mai toată harta teatrală a țării, această formulă a supus pe actori și pe regizori nu numai unor modalități specifice de expresie și interpretare, dar în primul rînd unei activizări a propriei lor conștiințe politice, concretizată în opțiunea antologilor de versuri. Exemplare ni s-au părut spectacolele

de poezie ale teatrelor „Bulandra“ și de Comedie ; competitiv, festivalul organizat pe structura recitalurilor la Bacău (soldat și cu un premiu al criticii) ; interesante încercările studioului teatral din Constanța și ale celui din Iași. În aceeași ordine de idei se cer consemnate ca dovezi ale unei creșteri de conștiință profesională și teoretică, felurile și multiplele manifestări de tipul festivalurilor, seminarilor, colocviilor și dezbaterilor pe teme date, organizate și răspândite din proprie inițiativă în diverse centre ale țării : Timișoara, Arad, Satu Mare, Piatra Neamț, Bacău, Pitești, Sibiu, Botoșani, Constanța. La unele din aceste manifestări se cuvine menționat impulsul organizatoric ca și inițiativa A.T.M., care, și prin spectacolele-experiment la sediu și discuțiile incitate cu prilejul unor turnee în capitală, a cunoscut în acest an o vizibilă și salutară înviorare, demonstrându-și necesitatea practică în dinamizarea climatului teatral.

Un element deloc neglijabil și deloc lipsit de interes pentru culoarea proaspătă și pulsația dovedită, a fost participarea, cristalizată în realizări distincte stilistic, a regizorilor din cele mai tinere generații : Alexa Vissarion cu *Procurorul* de Djagarov și *Unchiul Vanea* (Tg. Mureș, Arad) Dan Micu cu *Prințesa Turandot* (Tg. Mureș). Cătălina Buzoianu cu *Peer Gynt* (Piatra Neamț), Nicoleta Toia cu *Apus de soare* (Oradea), Magda Bordeianu și Nicolae Scarlat cu *O noapte furtunoasă* (Baia Mare și respectiv Tg. Mureș), Ivan Helmer, cu *Unchiul Vanea* și *Săptămîna patimilor* (Tg. Mureș), Aureliu Manea cu *Roata în patru colțuri*, *Mașina de scris* (Turda) etc. Luate în parte, aceste spectacole, sînt, firește, inegale, conțin nu puține șovăieli, idei frînte pe drum, intenții neconcretizate în sinteza scenică și mai cu seamă în configurarea relațiilor actoricești. Dar ele vorbesc mai cu seamă prin ceea ce promet.

Iată, așadar, cîteva puncte de reper care ne permit să descoperim în stagiunea abia încheiată, pornită, cum spuneam, anevoios și cu rețineri repertoriale — filoane de interes major, momente de înaintare în ceea ce este esențial istoriei teatrului nostru, în cultivarea și formarea spiritului civic umanist și discernămintului ideologic indispensabil.

Ceea ce nu înseamnă că nu avem a ne plînge de destule defecțiuni și vorba dramaturgului, neajunsuri, deficiențe și lipsuri...

Citim de pildă, în numărul 10, din octombrie 1971, al revistei noastre, repertoriul teatrelor propus pentru stagiunea trecută. Ne bucuram atunci de o seamă de titluri prestigioase, de natură să lărgescă cadrul cultural și să impulsioneze expresivitatea spectacolelor și climatul general de lucru. Am așteptat pînă la ultima cădere de cortină *Furtuna* de Shakespeare, *Ploșnița* de Maiakovski, *Cyrano de Bergerac* de Rostand, *Pescărușul* de Cehov, *Trandafirii roșii pentru mine* de O'Casey, *Zodia taurului* de Mihnea Gheorghiu la Teatrul Național. Zadarnic. Am așteptat *Don Juan* de Molière, *Bălcescu* de Camil Petrescu, *Juno și Păunul* de O'Casey, *Revizorul* de Gogol, la Teatrul „Bulandra“. În zadar. (Deși ne-am bucurat aici de o înlocuire fericită : *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale.) Am așteptat *Femeile savante* de Molière, *Pulberea purpurie* de O'Casey, *Cvadratura cercului* de Kataev, *Regele luminărilor* de Osvaldo de Andrade, la Teatrul de Comedie. În zadar. Aceleași așteptări zadarnice, în mai mare sau mai mică măsură, la Teatrul Mic, la Giulești, ca să ne oprim la scenele bucureștene, fără a uita totuși să pomenim amneziile izbitoare ale Naționalelor din Iași, Timișoara și Cluj, scene rămase, din punct de vedere al disciplinei repertoriale, în urma mai tuturor teatrelor din țară. Nu este vorba de o șicană statistică ; dimpotrivă. Înțelegem ca anumite titluri gîndite inițial în temeiul unor condiții particulare să fie schimbate pe parcurs, în baza altor împrejurări ; totul este ca aceste schimbări să nu devieze de la programul artistic-ideologic propus și să nu ducă la forme entropice, fiindcă în aceste condiții orice proiect proclamat la deschiderea anului teatral se măturisește cel puțin demagogic pe parcurs. Este, pe de altă parte, în respectul propriei tale promisiuni, chezașia seriozității, a simțului de răspundere și a realismului acțiunii artistice pe care vrei să o servești. Fiindcă nu poți proiecta nici peste puteri,

nici peste cunoașterea propriilor tale virtuți, și cu atât mai puțin alături de convingerile tale.

Cu același regret constatăm că pe întreaga desfășurare a stagiunii — în care am numărat 259 de spectacole în premieră — au absentat de la exercitarea vocației lor (nemaivorbind de obligație) câteva nume de autoritate din cîmpul regiei noastre. Știm că David Esrig lucrează de multă vreme la *Furtuna* lui Shakespeare, că Horea Popescu a repetat chiar două piese, că Lucian Pintilie se află în fază de lucru final cu *Revizorul* lui Gogol, la fel Valeriu Moisescu, cu *Don Juan*-ul lui Molière. Totuși numele lor pe afiș a lipsit. Și în orice caz, atât ei cât și ceilalți regizori de prestigiu — Liviu Ciulei, Lucian Giurchescu, Radu Peneulescu, Sorana Coroamă, Ion Cojar și mulți alții — s-au manifestat cu o parcimonie neașteptată (deși ar trebui să spunem neîngăduită), mărginindu-se la elaborarea cite unui singur spectacol. Ceea ce, să recunoaștem, e nu numai sub potențialul lor creator, dar și păgubitor pentru colectivele teatrale și, neîndoios, pentru spectatori. Nu am insista asupra acestui capitol dacă problema animatorului nu ar fi început să se resimtă din nou cu acuitate. O resimt, mai ales, Naționalele din Craiova și Cluj; se plînge cel din Iași; o constatăm în teatrul din Pitești, (orientat judicios și constant pe plan tematic, dotat cu o trupă bine structurată, dar în vizibilă carență pe planul realizărilor), în colectivele din Birlad, Petroșani, Reșița, ba chiar și Constanța — care deși beneficiază totuși de un regizor la conducerea teatrului, n-a putut face față planului de piese propus. Argumentul nostru se susține cu atât mai mult cu cât am asistat în acest an la întâlniri ferice și fertile cu directorul de scenă, în teatre multă vreme cantonate în anonim artistic: Turda, revitalizată de prezența lui Auréliu Manea; Botoșani, îmbogățit și întărit, datorită experienței pedagogice și artistice, activ stimulative a Mariettei Sadova.

...Și iată-ne acum în măsură să profilăm măcar în schiță liniile de desfășurare ale stagiunii 72—73. Linii care, în niciun caz, n-ar putea fi decît în prelungirea și în adîncirea celor trasate în esența lor de stagiunea încheiată. Substanța ideologică, funcția educatoare a repertoriului existent de pe acum în mape (poate și în lucru) definesc cu atât mai ferm drumul teatrului nostru în anul care vine, cu cît el este gîndit de creatori și de ceilalți factori organizatorici, în nemijlocită corelație cu direcțiile trasate de Conferința Națională a Partidului și în vederea întîmpinării aniversării unui sfert de veac a Republicii.

Un semn bun din capul locului: repertoriul pe '72—'73, așa cum se desenează în momentul de față, apare ca rezultatul unei îndelungi elaborări, începute în plin ecou al Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și prezentat într-o primă formă încă în primăvara acestui an. Este un fenomen de multă vreme neîntîlnit. El mărturisește prin aceasta, de la bun început, atitudinea exigentă și, nădăjduim, chibzuința realistă care ne va feri la anul de dezamăgirea încălcării cuvîntului. Desigur, el arată și un orizont limpezit, programatic.

O observație: handicapul trecutei stagiuni în legătură cu dramaturgia originală, cel puțin numeric, nu mai există: 31 de piese românești au fost definitivare. Se mai află în fiecare secretariat literar sau pe mesele de lucru, proiecte noi sau manuscrise spre finisare ale unor dramaturgi reputați, vîrstnici sau tineri. Locurile goale, altă dată, la capitolul „dramaturgie originală“, cu care repertoriile ne obișnuiseră ani în șir, și pe care teatrele le completau cam la voia întîmplării, au dispărut și, de astă dată, cu titlu de supliment la planul repertorial fixat, se notează în *addendă* că teatrul X lucrează cu autorul Z la definitivarea piesei Y. Apar în acest an și o seamă de debutanți, unii veniți din proză sau poezie — Fănuș Neagu, Petru Vintilă, Corneliu Leu — alții încercîndu-se efectiv pentru prima oară în ale scrisului. Nu ne putem pronunța asupra calităților artistice sau teatrale ale lucrărilor respective; dorim și sperăm că ne vom întîlni cu valori reale. Vrednică de subliniat este deocamdată lărga paletă tematică abordată, izvorîată din multitudinea aspectelor și problemelor istoriei și vieții noastre naționale. Cu lucrările deja existente și cu cele în curs de definitivare.

numărul pieselor românești noi care vor figura pe afișul stagiunii viitoare se ridică — impresionant — la cifra 50. Să recunoaștem, față de anul trecut e o... recoltă!

Nu știm în ce măsură reconsiderarea moștenirii dramatice e destul de satisfăcătoare în „noi descoperiri”: D. D. Pătrășcanu, Emil Isac și unele lucrări mai puțin jucate ale lui Blaga, Kirilescu, Mușatescu par — față de absența lui Camil Petrescu (sărmanul *Danton* plimbat ani de-a rîndul dintr-un repertoriu în altul, ba și dintr-un teatru în altul, și-a pierdut de data asta urma), a lui Nicolae Iorga, George Călinescu, Hortensia Papadat Bengescu, Adrian Maniu, Mihail Sorbul și mulți alții — inițiative timide și modeste.

În schimb, o mai exigentă prospectare în rafturile dramaturgiei universale clasice, moderne, contemporane. Nu lipsesc firește anticii, (de data aceasta predomină Aristofan) și sperăm că în stagiune vor ajunge și pe scenă; nu lipsește Shakespeare, a cărui cultivare ne promise lucrări dintre cele mai dificile sau mai puțin jucate: *Coriolan*. *Timon din Atena*, *Neguțătorul din Veneția*, *Furtuna*. Întilnim lucrări din dramaturgia preelisabetană, *Tragedia fecioarei* de Beaumont și Fletcher, *Diavolul alb* de Webster. În acest context un filon nou aduce Hans Sachs cu teatrul lui de pulsație populară. Aplaudăm inițiativa de a-l introduce pe Goethe din nou în circuitul culturii teatrale cu demult sau deloc jucatul *Clavigo* și, ambițios proiect, varianta primară a lui *Faust*, *Urfaust*. Un centru de interes îl vor constitui versurile lui Octavian Goga, tălmăcind marea operă a maghiarului Imre Madach, *Tragedia omului*. Clasicii — Molière, Lessing, Goldoni, Calderon, Lope de Vega, Gogol, pînă la Hugo, Ibsen, Hauptmann, Shaw, Cehov, Gorki — intră în categoria numelor de frecvență obligată în cultura teatrului nostru. E totuși, ni se pare, doar un prim pas, promițător, spre o sondare și punere în valoare mai bogată a lucrărilor de bază cunoscute deocamdată mai mult din lecturi. Creionarea unui repertoriu vast, de perspectivă (o doleanță veche încă nerealizată) ar întregi lista cu titluri încă neabordate, dar indispensabile culturii publicului nostru.

Socotim serioase și semnificative opțiunile din dramaturgia contemporană occidentală. Teatrul politic al acestei dramaturgii rămîne pînă la urmă, dincolo de formele și formulele trecătoare, zgomotos contestatate și uneori aventuriste, un teatru de dezbateră, de cunoaștere lucidă și critică. Pe această linie, numele lui Peter Weiss (*Hölderlin*), Armand Gatti (*A doua existență a lagărului de la Tattenberg*), Dieter Forte (*Martin Luther și Thomas Münzer*), Alberto Moravia (*Dumnezeul Kurt*) și altele, ale unor autori de peste ocean cu lucrări implicate în problematica contemporană (*Am bombardat New Haven* de Joseph Heller, *Răscoala de pe Caine* de H. Wouk), sînt edificatoare și completează cu reluări din Dürrenmatt, Arthur Miller, E. Roblès, Albee, o panoramă a teatrului de azi.

O vedere mult mai cuprinzătoare vom avea în acest an și din peisajul literaturilor socialiste. Bulgakov, Leonov, Vera Panova, Volodin, M. Roșcin, ne vor prilejui noi imagini din dramaturgia sovietică, după cum piesele unor H. Wendler, Istvan Orkény, Gürko Laszlo, Oldrich Danek, Ivan Radoev, I. Krasinski, Leon Kruczkowski, ne vor introduce în problematica și formele teatrale ale dramaturgiei celorlalte țări socialiste.

Am prefigurat fugar și în linii extrem de largi direcțiile noului repertoriu, recunoscînd încă o dată ponderea ideologică și politică care îi stă la bază. Am remarcat, nu fără plăcere, că inițiativa în opțiune a teatrelor nu s-a mai lăsat furată de ispite de moment, de ecoul unor răsunătoare, dar efemere succese, că structurarea noului plan de titluri beneficiază de autonomizarea conducerii colectivelor. Nu mai întilnim, ca în alți ani, fenomenul mimetic de a vedea o anumită scriere răspîndită ca o epidemie pe zeci de scene. (Excepție face, și ea nu se pare cu atît mai regretabilă cu cît cunoaștem lucrarea, pretextul comico-satiric *Preșul* de Ion Băieșu, aflat în propunerile a nenumărate teatre).

O consecință a acestor demarcări ar urma să fie o nouă așezare a structurii turneelor fiindcă, de pildă, prezența lui *Dumnezeul Kurt* la Galați și numai acolo sau a lui *Timon din Atena* la Arad vor stîrni evidente și justificate curiozități în rîndul iubitorilor de teatru. Așa fiind, se impune un mai viu schimb de experiență și

rezultate între teatre, și ni se pare că promisiunea care ni se face în legătură cu un teatru al teatrelor la București este mai oportună ca oricând. Numai să se îndeplinească. În categoria promisiunilor ademenitoare, deși discutabile după părerea noastră, intră și înființarea unui teatru al poeziei și baletului, ca o rezultantă a bunelor experiențe cu *Nocturnele* și cu montările-recital. Repetăm, discutabilă, pentru că o asemenea scenă ar putea eventual să frâneze inițiative și elanuri răspindite în diferite alte colective.

Promisiunile stagiunii 1972-73 sînt mai numeroase. Nu ne oprim deocamdată asupra lor. Firesc, multe dintre ele sînt de ordinul organizării și remodelării activității unor teatre, și depășesc cadrul însemnărilor de față. Totuși, nu ne putem înfrîna speranțele pe care ni le deșteaptă inaugurarea noilor săli-monument la București, Craiova și Tg. Mureș. Legăm speranțele noastre de încredințarea lui Radu Beligan că prima scenă a țării va ieși cu acest prilej dintr-un răgaz genetic de aproape doi ani pentru a se impune, pe măsura locului său exemplar, în cultura teatrală a țării. Legăm speranțele noastre, în privința desfășurării viitorului an teatral, de ambițiile competitive ale creatorilor în fața aniversării unui sfert de veac de la întemeierea Republicii, moment nu numai aniversar dar destinat să concentreze în el cele mai valoroase cuceriri ale artei noastre.

Și sîntem convinși că anul teatral care ne așteaptă va ști să înlăture șovăielile, neajunsurile, deficiențele din prezent și că va fi marcat de o activitate dinamică, în care să putem recunoaște măsura integrării artistului în marele efort colectiv în care este angajat întregul nostru popor.

„TEATRUL“

